

LAKIALOITE 17/2014 vp

Laki rikoslain 2 a luvun 4 ja 6 §:n muuttamisesta

Eduskunnalle

ALOITTEEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Aloitteen pääasiallisena sisältönä on rikoslain 2 a luvun muuttaminen siten, että rangaistusmääräysmenettelyssä annetut, yli 30 päiväsakon suuruiset sakkorangaistukset olisivat muunnettavissa vankeudeksi, jos sakkoa ei saada perityksi. Lisäksi aloitteessa esitetään, että myös maksamaton uhkasakko tulee olla muutettavissa van-

keudeksi ilman nykylainsäädännön asettamia rajoituksia.

Käytännössä muutos merkitsisi palaamista osittain ennen muuntorangaistukseen tehtyjä viimeisimpiä muutoksia vallinneeseen oikeustilaan, kuitenkin siten, että muuntosuhdetta koskeva sääntely säilyisi nykyisellään.

PERUSTELUT

Vuonna 2008 tehtiin suomalaisessa rikoslakijärjestelmässä sakkorangaistusten osalta merkittävä muutos.

Lähtökohtahan rikoslaissamme on, että jos sakkoa ei saa perityksi siihen tuomitulta, niin maksamaton sakko muutetaan ns. muuntorangaistuksella vankeusrangaistukseksi. Kuitenkin tehty lakimuutos merkitsi sitä, että muuntorangaistus poistettiin kokonaan sellaisista sakko-tuomioista, jotka on annettu rangaistusmääräysmenettelyssä. Aikaisemmin muuntorangaistumahdollisuus poistettiin näiltä osin vain 20 päiväsakon tai sitä pienempien sakkorangaistusten osalta. Nyt mitään ylärajaa ei ole, vaan kaikki rangaistusmääräysmenettelyssä annetut rangaistukset ovat muutokelvottomia.

Lakimuutoksen teossa oli tavoitteena, että sakon muuntorangaistusta suorittavien määrää

voidaan pysyvästi ja merkittävästi pienentää samalla kuitenkin säilyttäen sakon täytäntöönpanojärjestelmään liittyvät ennalta estävät vaikutukset.

Lakimuutos herätti jo laadintavaiheessa paljon epäluuloja ja vilkasta keskustelua niin eduskunnassa kuin muutenkin julkisuudessa. Kulu-neiden vuosien kehitys on osoittanut, etteivät sakkorangaistuksia ja niiden muuntamista koskevaan sääntelyyn tehdyt jatkuvat lievennykset ole vieneet oikeusjärjestelmämme kehitystä suotuisaan suuntaan. Erityisesti ennalta ehkäisevä vaikutus on vähentynyt. Ainakin osa tehdyistä lievennyksistä olisi tarpeellista peruuttaa.

Esimerkiksi oikeusministeriön Internet-sivuilla lukee kriminaalipolitiikkaa koskevassa osiossa muuntorangaistuksen kohdalla mm. seuraavasti: "Sakon muuntorangaistuksen käytön

vähentämisen taustalla on ajatus siitä, että varallisuusrangaistuksen muuntaminen vapaudenmenetykseksi on periaatteellisesti ongelmallinen."

Kuitenkin on kysyttävä, mikä sitten olisi vaihtoehto rangaistukseksi, jos sakkorangaistusta ei saada perityksi. Kuinka laajasti on hyväksyttävissä se vaihtoehto, että rangaistusta ei tule ollenkaan sen vuoksi, ettei rikollisella ole ulosmittattavaa varallisuutta? Pohdittavaksi tulee myös ihmisten tasavertainen kohtelu. Onko oikein, että varallisuuden perusteella joku voi jäädä kokonaan ilman rangaistusta rikoksesta, johon hänet on kuitenkin lainvoimaisesti todettu syylliseksi?

Nyt ns. ammattirikolliset voivat tehdä tietois-
sen valinnan suorittaa lukuisia rangaistusmääräysmenettelyssä tuomittavia rikoksia tietäen, ettei heille tulla antamaan mitään rangaistuksia. Erityisesti kaupan ala on ottanut tilanteeseen voimakkaasti kantaa. Kauppiaat ovat voimattomia kaupoista varastelevien henkilöiden edessä, kun nämä tietävät, että kiinnijäännistä ei tule mitään juridisia seuraamuksia. Kaupan liitto on vaatinut muuntorangaistuksen palauttamista ja muistuttanut myymälöistä varastelun aiheuttaman rikollisen hävikin olevan jopa 500 miljoonan euron luokkaa vuosittain.

Vuoden 2008 lakiuudistus oli osa kehityslinjaa, jossa rikoslainsäädäntöä ja erityisesti rangaistuskäytäntöä lievennetään ja ns. liberalisoidaan. Aiempi merkittävä uudistus tapahtui vain muutama vuosi aikaisemmin, kun vasta vuoden 2006 alusta olivat tulleet voimaan edelliset sakkorangaistusta koskevat lievennykset.

Pelkät vankimäärän alentaminen ja taloudelliset syyt eivät saisi olla perusteena niin yhteiskunnallisesti merkittävälle asialle kuin rikoslain kehittämiselle. Rikollisuutta vastaan on mahdollista tehdä työtä monin yhteiskunnallisin keinoin, mutta kaikissa yhteiskunnissa on kuitenkin aina tapahtunut rikoksia. Yleisen lainkunnioituksen ja koko yhteiskuntarauhan kannalta on hieman ongelmallista, jos rangaistustasoa lievennetään sillä perusteella, että vankeusrangaistukseen johtavia rikoksia tehdään enemmän ja vankiluku halutaan kuitenkin pitää samalla tasolla. Muuntorangaistusta suorittavien ns. sak-

kovankien määrän kasvu oli kuitenkin keskeinen peruste tuolloiselle muuntorangaistuksen voimakkaalle lievennykselle (LaVM 12/2005 vp).

Vankeinhoitojärjestelmän sisältä tulee löytää säästöjä kuitenkin entistä tehokkaammin muilla keinoin kuin rangaistuksia lieventämällä tarkoituksena, että mahdollisimman moni rikollinen välttäisi vankilan.

Tämä lievennys ei siis kuitenkaan vielä riittänyt, vaan muuntorangaistuksen muuntosuhteen lieventämisen jälkeen päätettiin poistaa eräät rikokset kokonaan muuntorangaistuksen piiristä.

Olen tuomarina ollut näkemässä omin silmin, kuinka ehdollisen vankeustuomion saanut rikollinen poistuu kärjäsälistä nauraen: "Ei tullut mitään!" Periaatteessa ehdollinen rangaistus on kuitenkin vielä edes jonkinlainen rangaistus. Sen sijaan rangaistusmääräysmenettelyssä annettua sakkorangaistusta, jos sitä ei saada perityksi, ei muuteta yhtään miksikään. Mitään todellista rangaistusseuraamusta ei siis aiheudu. Valtiovalta on luonut ja hyväksynyt rikollisuuteen tilan, jossa lainvoimaisella tuomiolla todetuista rikoksista ei anneta mitään rangaistusta. Julkisessa keskustelussa on tuotu esiin runsaasti esimerkkejä, miten rikolliset käyttävät tätä tilannetta hyväkseen. Lainkuuliaisen kansan oikeustaju ei voi vallitsevaa tilaa hyväksyä.

Oma kokemukseni työskentelystä tuomioistuimissa on myös sellainen, että usein sakkorangaistuksen saaneet henkilöt maksoivat sakkonsa juuri ennen määräajan täyttymistä. Eräänlaista "kapinamielialaa" siis esiintyi, mutta kun maksun viimeinen eräpäivä ja samalla myös vankilaan joutumisen uhan määräpäivä läheni, niin sakot kuitenkin tulivat maksetuiksi.

Keväällä 2012 eduskunnassa jätettiin 48 kansanedustajan allekirjoittama lakialoite (LA 22/2012 vp), jonka perusteisiin voin täysin yhtyä. Tämä lakialoite eroaa keväällä 2012 jätetystä lakialoitteesta siltä osin, että siinä esitettiin poistettavaksi rikoslain 2 a luvun 6 §:n 4 momentti. Tässä lakialoitteessa puolestaan esitetään kyseisen momentin säilyttämistä, mutta muuttaen sitä niin, että se koskee enintään 30 päiväsakon suuruista rangaistusta. Tältä osin pa-

lattaisiin siis lähelle ennen vuonna 2008 toteutettua uudistusta vallinnutta oikeustilaa. Esityksessä on kuitenkin huomioitu edellisen lakimuutoksen tavoitteet, jotka eivät ole kaikin osin onnistuneet. Lisäksi pidän perusteltuna, että em. luvun 4 §:ssä määrätään siitä lähtökohdasta, jonka mukaan perimättä jäänyt maksamaton uhkasakko muunnetaan vankeusrangaistukseksi.

Olisi erittäin suotavaa, että eduskunta säätäisi kiireesti lain, jolla muuntorangaistuksia kos-

kevaa sääntelyä muutettaisiin paremmin rikollisuutta torjuvaksi. Keskeistä on kysymys, minkä viestin haluamme kansalaisille ja erityisesti nuorisolle lainsäätäjänä antaa.

Edellä olevan perusteella ehdotan,

että eduskunta hyväksyy seuraavan lakiehdotuksen:

Laki

rikoslain 2 a luvun 4 ja 6 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoslain (39/1889) 2 a luvun 4 § sekä 6 §:n 4 momentti, sellaisena kuin ne ovat laissa 578/2008, seuraavasti:

2 a luku

Sakosta, muuntorangaistuksesta ja rikesakosta

Muuntorangaistus

4 §

Muuntorangaistuksen määrääminen

Sakkoon tuomitulle, jolta sakkoa ei ole saatu perityksi, on maksamatta olevan sakon sijasta määrättävä muuntorangaistuksena vankeutta. Maksamaton uhkasakko, jota ei ole saatu perityksi, on muunnettava vankeudeksi.

6 §

Sakon tai sen osan muuntamatta jättäminen

Rangaistusmääräysmenettelyssä annettua, enintään 30 päiväsakon suuruista sakkorangaistusta ei muunneta vankeudeksi. Tällaista sakkoa ei muunneta vankeudeksi silloinkaan, kun tuomioistuimien on tuominnut sen rangaistusvaatimuksen vastustamista seuranneessa oikeudenkäynnissä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20____.

Helsingissä 4 päivänä huhtikuuta 2014

Eeva-Maria Maijala /kesk